

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

RADA EVROPY

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

PÁTÁ SEKCE

VĚC WALLOVÁ a WALLA proti ČESKÉ REPUBLICE

(stížnost č. 23848/04)

ROZSUDEK

ŠTRASBURK

26. října 2006

Tento rozsudek nabude právní moci za podmínek stanovených v článku 44 odst. 2 Úmluvy. Může být předmětem formálních úprav.

Pořízený překlad rozsudku do češtiny není překladem oficiálním.

Ve věci Wallová a Walla proti České republice,

Evropský soud pro lidská práva (pátá sekce), zasedající v senátu ve složení

pánové P. LORENZEN, *předseda*,

K. JUNGWIERT,

V. BUTKEVYCH,

paní M. TSATSA-NIKOLOVSKA,

pan J. BORREGO BORREGO,

paní R. JAEGER,

pan M. VILLIGER, *soudci*

a paní C. WESTERDIEK, *tajemnice sekce*,

po poradě konané dne 2. října 2006,

vynesl tento rozsudek, který byl přijat uvedeného dne:

ŘÍZENÍ

1. Řízení bylo zahájeno stížností (č. 23848/04) směřující proti České republice, kterou dne 22. června 2004 podali u Soudu občané České republiky paní Emílie Wallová a pan Jaroslav Walla („stěžovatelé“) na základě článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“).

2. Stěžovatelé, jimž byla poskytnuta právní pomoc, jsou zastoupeni panem F. Musilem, právníkem. Českou vládu („vláda“) zastupuje její zmocněnec pan V. A. Schorm.

3. Dne 21. února 2005 rozhodl předseda senátu o přednostním projednání stížnosti (článek 41 Jednacího řádu Soudu).

4. Dne 13. května 2005 se druhá sekce rozhodla uvědomit o stížnosti vládu. Na základě článku 29 odst. 3 rozhodla, že přijatelnost a odůvodněnost věci projedná současně.

5. Dne 1. dubna 2006 byla stížnost přidělena nově ustavené páté sekci (článek 25 odst. 5 a článek 52 odst. 1 Jednacího řádu Soudu).

SKUTKOVÝ STAV

I. OKOLNOSTI PŘÍPADU

6. Stěžovatelé jsou manželé, narodili se v letech 1963 a 1949 a bydlíště mají ve Vescích.

7. Mají pět dětí, které se narodily v letech 1985, 1988, 1995, 1997 a 2000.

8. K žádosti odboru sociálně-právní ochrany okresního úřadu Tábor (dále jen „příslušný orgán sociálně-právní ochrany“) nařídil Okresní soud v Táboře dne 25. září 2000 nad dětmi stěžovatelů soudní dohled z důvodu nevyhovujícího bydlení. Soud připustil, že se rodiče snaží situaci řešit, avšak vzhledem k nedostatku prostředků je rychlé řešení nemožné. Nařízení dohledu tedy mělo za cíl, aby dětem bylo urychleně zajištěno vyhovující bydlení. V opačném případě by podle soudu bylo nutné uvažovat o jiném sociálním opatření.

9. Dne 15. listopadu 2000 podal příslušný orgán sociálně-právní ochrany soudu návrh na vydání předběžného opatření, kterým by byly děti předány do ústavní výchovy. Svůj návrh podložil tvrzením, že rodina od roku 1997 nemá stálý a vyhovující byt, že rodiče nebyli schopni nalézt řešení a vyhýbali se kontrolám prováděným v návaznosti na nařízení soudního dohledu.

10. Soud téhož dne žádosti vyhověl a rozhodl o dočasném umístění tří nejstarších dětí do zařízení ve V. a ostatních dvou dětí do zařízení v K. Toto opatření bylo nařízeno v souladu s § 76a občanského soudního řádu a jeho cílem bylo zajistit příznivý vývoj a zdraví dětí.

11. Krajský soud v Českých Budějovicích dne 29. prosince 2000 odmítl pro opožděnost odvolání, kterým stěžovatelka napadla předběžné opatření ze dne 15. listopadu 2000.

12. Dne 2. února 2001 zahájil okresní soud bez návrhu řízení ve věci výchovy všech pěti dětí.

13. Rozsudkem ze dne 1. března 2001 rozhodl okresní soud o umístění dětí do ústavní výchovy s tím, že výchova poskytovaná stěžovateli vykazuje nedostatky, neboť tito nejsou schopni zajistit svým dětem bydlení vyhovující po stránce hygienické a zdravotní. Zároveň stěžovatele poučil, že v případě změny poměrů mohou žádat o zrušení tohoto opatření.

Krajský soud dne 26. července 2001 tento rozsudek zrušil a požádal soud prvního stupně o doplnění dokazování ohledně nezbytnosti umístění dětí do ústavní výchovy.

14. Z informací předložených vládou vyplývá, že okresní soud dne 1. listopadu 2001 řízení zastavil, neboť stěžovatelka předložila nájemní smlouvu na vyhovující byt. Toto rozhodnutí bylo dne 30. ledna 2002 zrušeno krajským soudem s odůvodněním, že oba rodiče jsou nezaměstnaní a že není jisté, zda dojde k prodloužení uvedené nájemní smlouvy uzavřené na dobu určitou (do února 2002).

15. Okresní soud dne 21. března 2002 na návrh příslušného orgánu sociálně-právní ochrany rozhodl, že k osvojení dvou nejmladších dětí není nutný souhlas stěžovatelů. Shledal, že stěžovatelé ve smyslu § 68 odst. 1 písm. a) zákona o rodině neprojevovali po dobu nejméně šesti měsíců o děti opravdový zájem. Zejména jim neposílali dárky, neplnili svou vyživovací povinnost a nesnažili se opatřit si vhodné bydlení. Jediná návštěva stěžovatelky v zařízení v K. se nakonec neuskutečnila z důvodu karantény.

16. Dne 18. dubna 2002 nařídil okresní soud opětovně na základě § 46 odst. 1 zákona o rodině ústavní výchovu všech pěti dětí stěžovatelů. Uvedl, že nájemní smlouva uzavřená stěžovatelkou (viz § 14 výše) nebyla prodloužena, jelikož stěžovatelé neplatili nájemné ani poplatky, a že pouze jedenkrát požádali Městský úřad v Táboře o přidělení bytu. Stěžovatel navíc neměl stálé zaměstnání a stěžovatelka, která byla nezaměstnaná, se na úřadu práce přihlásila jako uchazečka o zaměstnání až v dubnu 2001 a dosud neučinila všechny kroky nezbytné pro získání sociálních dávek. Vzhledem k tomu, že stěžovatelé nevyvinuli dostatečné úsilí k překonání svých materiálních obtíží ani k tomu, aby rodině zajistili bydlení, soud rozhodl, že stěžovatelé ze subjektivních důvodů nejsou schopni zabezpečit výchovu svých nezletilých dětí. Soud krom toho poznamenal, že stěžovatelé o děti neprojevují zájem, že je od dubna, respektive prosince 2001 nenavštívili a nebyli s nimi v písemném ani telefonickém kontaktu.

17. Dne 26. června 2002 vyhověl okresní úřad žádosti stěžovatelů, pokud jde o tři nejstarší děti, aby s nimi mohli strávit část školních prázdnin. K podobné návštěvě došlo také o vánocích roku 2002.

18. K odvolání stěžovatelů krajský soud dne 22. srpna 2002 potvrdil rozsudek ze dne 18. dubna 2002. Soud uvedl, že i když pobyt dětí ve výchovném zařízení nepředstavuje ideální řešení a znamená vážný zásah do práv rodičů i dětí, mají tam děti zajištěny hmotné potřeby, a to zejména v situaci, kdy rodiče přistupují k plnění svých rodičovských povinností

nedbale. Soud rovněž poznamenal, že podle zásady, na níž je založen § 46 odst. 2 zákona o rodině, ústavní výchova může přicházet v úvahu, pouze pokud není možné ponechat děti v rodinném prostředí. V daném případě bylo přitom prokázáno, že matka stěžovatelky není s to se o děti postarat, a jiné osoby, které by byly ochotny výchovu dětí zabezpečit, zjištěny nebyly. Soud konečně prohlásil, že pokud rodiče vyvinou skutečnou snahu o zajištění nezbytných životních podmínek a vytvoří stabilní rodinné prostředí, nic nebude bránit tomu, aby nad třemi nejstaršími dětmi byla ústavní výchova v budoucnu zrušena.

Téhož dne potvrdil krajský soud rozsudek ze dne 21. března 2002 týkající se souhlasu s osvojením mladších dětí.

19. Dne 20. listopadu 2002 podali stěžovatelé ústavní stížnost, ve které tvrdili, že rozhodnutí o umístění jejich dětí do ústavní výchovy a rozhodnutí o souhlasu s osvojením nebyla v souladu se zákonem, s článkem 8 Úmluvy, ani s Úmluvou o právech dítěte. Podle stěžovatelů nebyly tyto zásahy nezbytné v demokratické společnosti, neboť nebylo dodrženo kritérium přiměřenosti a soudy dostatečně nevzaly v potaz názor nezletilých. Stěžovatelé namítali, že rozhodnutí o umístění jejich dětí do ústavní výchovy bylo odůvodněno pouze jejich nevyhovující materiální situací, aniž však příslušné orgány vůči nim dostaly svým pozitivním povinnostem formou rady či pomoci a umožnily stěžovatelům zlepšit jejich situaci. Podle nich by sporný zásah splňoval podmínku subsidiarity pouze za předpokladu, že by taková pozitivní opatření selhala. Stěžovatelé připustili svůj díl zodpovědnosti za danou situaci, poukazovali však též na to, že jejich finanční problémy vyplývají mimo jiné z toho, že osoba, která od nich odkoupila dům, přestala hradit splátky, a dále z nahromadění dalších negativních okolností. Zdůrazňovali rovněž právo dětí těšit se z přítomnosti rodičů a upozorňovali na riziko citové deprivace. Dále uvedli, že neuspokojivá sociální a materiální situace dětí nemůže být vyřešena zásahem veřejné moci do jejich práva na respektování rodinného života, které požívá zvláštní ochrany. Stěžovatelé konečně tvrdili, že v daném případě nebyly splněny všechny podmínky k osvojení dětí bez souhlasu rodičů.

20. Dne 13. listopadu 2003 přidělil Ústavní soud nezletilým dětem opatrovníka pro účely řízení, jež bylo před ním vedeno, a rozhodl od odkladu vykonatelnosti rozhodnutí, která se týkala souhlasu s osvojením.

21. Nálezem ze dne 28. ledna 2004 zrušil Ústavní soud rozsudek krajského soudu týkající se souhlasu s osvojením, a to s odůvodněním, že tímto rozsudkem došlo k zásahu do práv stěžovatelů na spravedlivý proces a na respektování rodinného života. Odmítl nicméně stížnost v části týkající se umístění dětí do ústavní výchovy. Ústavní soud uvedl, že situace stěžovatelů byla předmětem pečlivého zkoumání, a shledal, že sporný zásah státu byl jediným možným řešením a byl v souladu se zákonem i se zájmy dětí. Ústavní soud dále zdůraznil, že zodpovědnost za zabezpečení životních podmínek a vývoje dětí přísluší v první řadě rodičům, zatímco pomoc ze strany orgánů veřejné moci připadá v úvahu, pouze pokud se rodina ocitne přechodně a bez vlastního zavinění v tíživé situaci. Pokud jde o výsledky dětí, jejichž věk to dovoľoval, Ústavní soud uvedl, že dcera narozená roku 1988 vyslechnuta byla. K výsledku syna stěžovatelů narozeného v roce 1985 nedošlo, neboť byl tou dobou na útěku z výchovného zařízení.

Ústavní soud ve svém rozhodnutí dále uvedl, že zásadním problémem, který se prolínal celým řízením, byla absence bydlení vyhovujícího tak početné rodině, jakož i neschopnost stěžovatelů, zapříčiněná zejména jejich chudobou, si odpovídající bydlení opatřit. Vzhledem k dalším problémům, které postupem času přibýly, bylo podle Ústavního soudu obtížné zjistit, zdali jsou stěžovatelé nezodpovědnými rodiči anebo mají pouze smůlu a přes veškeré úsilí se jim nedaří situaci vyřešit.

22. Dne 29. března 2004 požádali manželé M. o předběžné svěření mladších dětí stěžovatelů do náhradní rodinné péče. Městský úřad v Táboře této žádosti dne 27. dubna 2004 vyhověl. Stěžovatelé podali odvolání, které bylo dne 22. června 2004 zamítnuto.

23. Krajský soud, vázán názorem Ústavního soudu, dne 6. dubna 2004 zamítl žádost o osvojení mladších dětí stěžovatelů bez souhlasu jejich rodičů.

24. V dubnu 2004 byli stěžovatelé vyzváni k uhrazení dluhu vůči výchovnému zařízení ve V., kde byly nyní umístěny všechny jejich děti (viz § 10 výše). Tento dluh nebyl podle všeho dosud uhrazen, což vedlo k trestnímu stíhání stěžovatelů.

25. Dne 13. května 2004 byla stěžovatelka příslušným obecním úřadem informována o tom, že její žádost o pronájem bytu (v rámci výběrového řízení) byla podána opožděně, a nemůže být tedy na ni brán zřetel.

26. Na základě žádosti stěžovatelů u nich dne 20. května 2004 provedly pracovnice sdružení pro pomoc dětem šetření. Zjistily, že stěžovatelé žijí v nevyhovujících podmínkách a že žádosti o byt podávají nepravidelně. Rovněž bylo zjištěno, že dne 13. července 2000, po narození posledního dítěte, přijala stěžovatelka přechodné ubytování ve specializovaném zařízení (na červenec 2000), neměla však prostředky na jeho zaplacení (7 000 Kč¹). Údajně nebyla informována o možnosti nastěhovat se s celou rodinou do levnějšího zařízení spravovaného sdružením a žádná žádost v tomto smyslu nebyla podána ani příslušným orgánem sociálně-právní ochrany.

27. Dne 3. června 2004 podali manželé M. k okresnímu soudu žádost o svěření nejmladších dětí do náhradní rodinné péče. Rozhodnutím ze dne 14. června 2004 byl těmto dětem přidělen opatrovník. Stěžovatelé podali odvolání, ve kterém se ohrazovali proti svěření svých dětí do náhradní rodinné péče.

28. V lednu 2005 se stěžovatelé dotázali na možnost přijmout své děti na prázdniny. Příslušný orgán sociálně-právní ochrany jim sdělil, že jejich právo na styk s dětmi nebylo omezeno, že pokud jde o mladší dvě děti, mají se dohodnout s manželi M. a spolupracovat s příslušným orgánem a že ohledně styku se zbylými dvěma dětmi (třetí mezitím dosáhlo zletilosti) se mají obrátit na příslušný výchovný ústav v souladu s § 30 zákona č. 359/1999 Sb. V březnu 2005 jim příslušný orgán sociálně-právní ochrany sdělil, že žádosti o návštěvy je nutno podávat s dostatečným předstihem, aby se k nim mohly vyjádřit příslušné obecní úřady.

Příslušný orgán sociálně-právní ochrany poté vyzval stěžovatele k pohovoru a vyslovil svůj souhlas s několika návštěvami starších dětí u rodičů (včetně víkendů).

29. Rozsudkem ze dne 31. ledna 2005 vyhověl okresní soud žádosti manželů M. ze dne 3. června 2004 a obě mladší děti svěřil do náhradní rodinné péče. Soud zdůraznil, že stěžovatelé řádně neuzavřeli nájemní smlouvu k bytu, který obývají, a že jejich finanční situace je stále neuspokojivá, neboť ani jeden z nich nemá stálé zaměstnání. Soud rovněž konstatoval, že stěžovatelé své děti v letech 2003 a 2004 nenavštívili, ani se neinformovali o jejich stavu a že je v zájmu nezletilých vyrůstat v rodinném prostředí.

30. Stěžovatelé podali odvolání, ve kterém uvedli, že již uzavřeli nájemní smlouvu a že otec rodiny našel zaměstnání.

Dne 24. dubna 2005 požádali o svěření mladších dětí do své péče.

31. Dne 6. května 2005 bylo napadené rozhodnutí potvrzeno krajským soudem. Podle něj nebyla situace stěžovatelů dostatečně stabilní, neboť stěžovatel, který byl zaměstnán od 10. března 2005, byl ještě ve zkušební lhůtě, nájemní smlouva byla uzavřena na dobu určitou (s možností prodloužení) a stěžovatelka se potýkala se zdravotními problémy. Soud tedy shledal, že navzdory vyvinutému úsilí stěžovatelé nejsou připraveni přijmout děti do své domácnosti.

¹ Přibližně 246 €.

32. Dne 6. května 2005 požádali stěžovatelé o navrácení starších dětí s tím, že společně trávené víkendy proběhly bez problémů.

Ve stejné době sdělil ředitel výchovného zařízení ve V. příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany, že se k němu stěžovatel choval vulgárně. Z toho důvodu odmítl povolovat návštěvy starších dětí v rodině, neboť byl přesvědčen, že chování stěžovatele má na výchovu dětí špatný vliv.

33. Rozsudkem ze dne 9. listopadu 2005 zrušil okresní soud ústavní výchovu starších dětí (narozených v letech 1988 a 1995) a svěřil je pod soudním dohledem do péče stěžovatelů. Soud vzal v potaz skutečnost, že děti již tráví každý druhý víkend u rodičů, aniž by byly shledány nedostatky či problémy, a že si samy přejí návrat. Bylo zjištěno, že stěžovatelé si od listopadu 2004 pronajímají třípokojevý byt na základě nájemní smlouvy uzavřené na dobu šesti měsíců s možností prodloužení a platí nájemné, že stěžovatel od března 2005 pracuje a že stěžovatelka pobírá invalidní důchod. Za tohoto stavu soud rozhodl, že pominuly důvody, které jej vedly k nařízení ústavní výchovy.

34. Příslušný orgán sociálně-právní ochrany se proti tomuto rozsudku odvolal zejména s tím, že stěžovatelé nemají stálé ubytování a jsou zadluženi (mimo jiné u výchovného zařízení ve V.). Stěžovatelé se proti odvolání ohradili.

35. Dne 23. února 2006 krajský soud napadený rozsudek potvrdil (přičemž opravil formální vadu v jeho výroku). Podle jeho názoru z celého spisu vyplývá, že hlavním problémem, se kterým se rodiče v daném případě potýkali, bylo zajištění vhodného bydlení pro tak početnou rodinu. Soud uvedl, že přes vynaložené úsilí o zlepšení své situace stěžovatelé dosud nemají stálé ubytování, což je zapříčiněno jednak jejich finančními obtížemi, jednak jistou liknavostí. V den vynesení rozsudku bylo naopak možné vyslovit závěr, že stěžovatelé učinili vše, co bylo v jejich silách, a že zajištěním vhodného bydlení splnili základní podmínku pro výchovu svých dětí. Krom toho nebylo zjištěno, že by hrozilo neprodloužení jejich nájemní smlouvy nebo že dluhy zabrání stěžovatelům řádně vychovávat své děti. Soud konečně poznamenal, že za situace, kdy vztahy mezi zaměstnanci výchovného zařízení a rodiči zdaleka nejsou ideální a kdy si děti přejí návrat domů, přestala být ústavní výchova východiskem a stává se poněkud traumatizujícím řešením.

Tento rozsudek nabyl právní moci dne 23. března 2006.

36. Obě mladší děti jsou podle všeho nadále v náhradní rodinné péči.

II. PŘÍSLUŠNÉ VNITROSTÁTNÍ PRÁVO

Listina základních práv a svobod

37. Podle článku 32 § odst. 1 je rodina pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zajištěna. Podle článku 32 odst. 5 mají rodiče, kteří pečují o děti, právo na pomoc státu.

Občanský soudní řád

38. Ustanovení § 76a stanoví, že ocitlo-li se dítě bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo předáno do péče (fyzické nebo právnické) osoby, kterou v usnesení označí.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

39. Ustanovení § 46 odst. 1 stanoví, že jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných

důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud tato opatření nařídit i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela.

40. Ustanovení § 46 odst. 2 ukládá soudu povinnost před nařízením ústavní výchovy zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před péčí ústavní. Pominou-li pro nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší.

41. Ustanovení § 68 odst. 1 písm. a) stanoví, že pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě.

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení

42. Podle § 14 odst. 1 a 2 obce a okresní úřady organizují a poskytují sociální péči občanům. Za tím účelem ve spolupráci se státními orgány, občanskými sdruženími a církvemi vyhledávají občany, kteří potřebují sociální péči. Pokud poskytování služeb a dávek, které je třeba těmto občanům poskytnout, není v působnosti obce, upozorní na tyto občany okresní úřad, popřípadě jim poskytnutí dávek a služeb zprostředkuje. Obec může též poskytnout občanům, kteří se ocitli v mimořádně nepříznivých sociálních podmínkách, jednorázový peněžitý příspěvek. Podle ustanovení § 15 odst. 2 obec oznamuje okresnímu úřadu, kterým rodinám, dětem a těhotným ženám je třeba poskytnout sociální péči.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

43. Ustanovení § 29 odst. 1 ukládá příslušnému obecnímu úřadu povinnost sledovat dodržování práv dítěte v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, sledovat rozvoj jeho schopností a vývoj jeho vztahů s rodiči a zjišťovat, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení. Působí k tomu, aby byli v ústavním zařízení sourozenci umístěni společně.

44. Podle § 30 může ústavní zařízení povolit po předchozím písemném souhlasu obecního úřadu dítěti, které je v zařízení umístěno, pobyt u rodičů, popřípadě jiných fyzických osob. Takový pobyt je v zásadě povolován nejvýše na 14 po sobě jdoucích dnů. Je-li místo trvalého pobytu dítěte odlišné od místa trvalého pobytu rodičů, je nutné získat souhlas obou příslušných obecních úřadů.

III. JINÉ PRAMENY

Výbor pro práva dítěte ustanovený na základě článku 43 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte

1. Stanovisko ze dne 17. června 2002 ke zprávě předložené Českou republikou na základě článku 44 Úmluvy (výňatek)

45. „Děti vyžadující zvláštní ochranu a péči, které se dočasně nebo trvale ocitly mimo své rodinné prostředí nebo které v jejich nejlepším zájmu nebylo možno ponechat ve stávajícím prostředí, jsou evidovány a sledovány orgány péče o dítě u příslušných okresních a městských úřadů. Pokud všechny pokusy o rodinnou terapii selžou (materiální pomoc, finanční pomoc,

poradenství), orgán péče o dítě podá k soudu návrh na vydání předběžného opatření nebo návrh na nařízení ústavní výchovy. Podle zkušeností nevládních organizací je však rodinná terapie často nevhodná, a to jednak kvůli nedostatku sociálních pracovníků, jednak vzhledem k nedostatečným finančním zdrojům pro nezbytnou materiální a finanční pomoc.“

2. Konečné stanovisko ze dne 18. března 2003 ke zprávě předložené Českou republikou na základě článku 44 Úmluvy (výňatky z § 31 až 44)

46. „Výbor bere na vědomí, že princip ‚zájmu a blaha dítěte‘ je obsažen v zákoně o rodině a zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, obává se však, že princip přednostního zvážení nejvyššího zájmu dítěte stále není vhodným způsobem definován a promítnut do všech právních předpisů, soudních rozhodnutí a postupů týkajících se dětí. Dále se Výbor obává, že v tomto ohledu není prováděn dostatečný výzkum a školení pro odborníky.

Výbor vítá informaci o programovém prohlášení o opatřeních, která mají být přijata ve vztahu k sociální péči o děti a rodiny. Výbor je však znepokojen nedostatečnou pomocí a podporou rodičů v otázkách rodičovské zodpovědnosti za výchovu a rozvoj dětí, což má za následek značný počet opatrovnických řízení a případů umístění do náhradní péče v ústavech. Výbor je dále zneklidněn tím, že preventivní snahy a rodinné poradenství jsou nedostatečné a že se ústavní výchova stává řešením sociálních problémů a krizových situací v rodině.

Výbor bere na vědomí přijetí zákona o výkonu ústavní výchovy v roce 2002, obává se však, že se tento zákon nevypořádal s celou šíří práv obsažených v Úmluvě. (...) Výbor vítá politiku deinstitucionalizace, nicméně i nadále zůstává hluboce znepokojen vzrůstajícím počtem dětí umisťovaných do zařízení ústavní péče na základě předběžných opatření a častým užíváním tohoto zvláštního opatření, které může být zrušeno pouze po zdlouhavém a složitém řízení. Výbor je dále znepokojen tím, že v těchto situacích nejsou vždy dodržovány obecné zásady Úmluvy a že:

(a) pomoc dětem v nesnázích se poskytuje převážně institucionálně a do zařízení ústavní péče je umisťován nepřiměřeně vysoký počet dětí,

(b) předběžná opatření mohou být prodlužována na dlouhou dobu a neexistuje právní úprava pro přezkum umístění dítěte do ústavní výchovy,

(c) děti jsou často umisťovány do ústavní výchovy velmi daleko od svých rodičů, kteří si nemusejí být vědomi svých práv na styk s dítětem; mohou být ukládána sankční opatření spočívající v omezení telefonních hovorů nebo styku s rodiči,

(d) kontakty dětí v ústavní péči s rodiči jsou často podmiňovány jejich chováním,

(e) podmínky dětí a péče o ně v některých ústavech nemusejí být vždy poskytovány způsobem, který je v souladu s rozvojem schopností dítěte a s povinností zajistit jeho životní podmínky a rozvoj v maximální možné míře,

(f) ústavy jsou příliš velké, chybí individuální přístup k dítěti, spoluúčast dětí je minimální a péče v některých ústavech (např. v diagnostických ústavech) může mít nežádoucí účinky.“

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

47. Stěžovatelé ve své stížnosti poukazovali zejména na skutečnost, že byli odloučeni od svých dětí, a na nedostatečnou pomoc ze strany vnitrostátních orgánů. V tomto ohledu se odvolávali na články 1, 6, 8 a 13 Úmluvy a na článek 1 Protokolu č. 12.

Soud, jemuž jedinému přísluší právní kvalifikace skutkového stavu věci, pokládá za vhodné zkoumat námitky vznesené stěžovateli výlučně z hlediska článku 8, který požaduje, aby rozhodovací proces vedoucí k zásahu do práv byl spravedlivý a respektoval zájmy, jejichž ochranu článek 8 ukládá (*Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, § 56, ESLP 2002-I). Příslušné části článku 8 znějí:

„1. Každý má právo na respektování svého (...) rodinného života (...).

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu (...) ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

48. Vláda s tvrzením stěžovatelů nesouhlasí.

A. K přijatelnosti

49. Vláda v první řadě namítá nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy.

1. Předběžné opatření ze dne 15. listopadu 2000 a předání mladších dětí do náhradní rodinné péče

50. Vláda podotýká, že odvolání stěžovatelky proti opatření ze dne 15. listopadu 2000, na jehož základě byly děti předběžně předány do ústavní výchovy, bylo odmítnuto jako opožděné (viz § 11 výše).

Vláda dále poznamenává, že stěžovatelé nepodali ústavní stížnost proti rozsudku ze dne 6. května 2005, kterým byly obě jejich mladší děti definitivně předány z ústavní výchovy do náhradní rodinné péče.

51. Soud připomíná, že účelem článku 35 Úmluvy je poskytnout smluvním státům příležitost vyloučit či napravit tvrzená porušení ještě před tím, než budou předložena Soudu. Státy se tedy nemusí zodpovídat za svůj postup mezinárodnímu soudnímu orgánu, dokud neměly možnost napravit danou věc v rámci svého vlastního právního řádu (*Aksoy proti Turecku*, rozsudek ze dne 18. prosince 1996, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 1996-VI, § 51; *Fressoz a Roire proti Francii* [velký senát], č. 29183/95, § 37, ESLP 1999-I). Toto ustanovení tedy ukládá osobě, která se chce obrátit na štrasburský Soud, aby své námitky nejprve předložila příslušnému vnitrostátnímu orgánu, alespoň pokud jde o podstatu a ve formě a lhůtě stanovené vnitrostátním právem (*Akdivar a ostatní proti Turecku*, rozsudek ze dne 16. září 1996, *Sbírka* 1996-IV, § 66).

52. V projednávaném případě je nutno konstatovat, že stěžovatelé řádně nevyužili všech dostupných prostředků k napadení výše uvedených rozhodnutí.

Tato část stížnosti tedy musí být odmítnuta pro nevyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy podle článku 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

2. Definitivní umístění dětí do ústavní výchovy na základě rozsudků z 18. dubna a 22. srpna 2002

53. Vláda poznamenává, že ve dnech 24. března a 6. května 2005 podali stěžovatelé soudu návrh na ukončení ústavní výchovy a náhradní rodinné péče svých čtyř nezletilých dětí a na jejich svěření zpět do vlastní péče (viz § 30 a 32 výše).

V době, kdy vláda zpracovávala své stanovisko, tyto návrhy stěžovatelů ještě nebyly vyřízeny. Vláda tvrdila, že pokud se tvrzení stěžovatelů, že jejich situace je už uspokojivá, ukáže jako opodstatněné, budou mít soudy možnost napravit tvrzené porušení Úmluvy tím, že nařídí předání dětí zpět do péče stěžovatelů. Z toho důvodu pokládá vláda tuto část stížnosti za předčasnou.

53. Soud konstatuje, že stěžovatelé a jejich děti byli definitivně odloučeni na základě rozsudků z 18. dubna a 22. srpna 2002, jimiž soudy nařídily ústavní výchovu dětí.

Podle informací, které má Soud k dispozici, zůstávají obě nejmladší děti do dnešního dne v náhradní rodinné péči. Ačkoli řízení o zrušení tohoto opatření dosud probíhá, zásah do jejich práva na respektování rodinného života vyplývající z tohoto odloučení zůstává realitou. Vzhledem k tomu, že rozsudky o umístění dětí do ústavní výchovy nabyly právní moci v roce 2002 a v lednu roku 2004 byly potvrzeny Ústavním soudem, nelze připustit námitku vlády o předčasnosti této části stížnosti.

Ve věci dvou starších nezletilých dětí bylo vyhověno žádosti stěžovatelů ze dne 6. května 2005. V důsledku toho byly tyto děti rozsudkem krajského soudu ze dne 23. února 2006 navraceny do péče stěžovatelů. Z toho vyplývá, že opatření, které představovalo zásah do práva stěžovatelů na respektování jejich rodinného života, trvalo téměř čtyři roky. Námitku založenou na těchto skutečnostech proto nelze považovat za předčasnou.

Námitka vlády tedy musí být zamítnuta.

54. Soud navíc považuje za nutné zdůraznit, že nehledě na výše uvedený rozsudek krajského soudu, kterým byly starší děti navraceny do péče stěžovatelů, mohou být tito nadále považováni za „oběti“ porušení Úmluvy ve smyslu článku 34, protože „opatření přijaté státním orgánem, kterým dojde k nápravě nebo zmírnění účinků úkonu nebo opomenutí napadeného ve stížnosti, zbavuje takovou osobu postavení oběti, pouze pokud vnitrostátní orgány takové porušení Úmluvy výslovně nebo v podstatě uznaly a poté za toto porušení poskytly náhradu.“ (viz *D. H. a ostatní proti České republice* (rozh.), č. 57325/00, 1. březen 2005; *Nsona proti Nizozemsku*, rozsudek ze dne 28. listopadu 1996, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 1996-V, § 106; *Scordino proti Itálii* (č. 1) [velký senát], č. 36813/97, § 180, ESLP 2006-...). V daném případě však orgány neuznaly žádné porušení práv stěžovatelů a rozhodnutí ze dne 23. února 2006 se nezakládalo na tvrzeném porušení článku 8 Úmluvy.

55. Soud tedy konstatuje, že tato část stížnosti není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 Úmluvy. Soud nezjistil žádný jiný důvod, pro který by měla být prohlášena za nepřijatelnou, a prohlašuje ji tedy za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

1. Stanoviska stran

57. Vláda připouští, že vnitrostátní opatření, které v projednávané věci stěžovatelé napadli, ztělesňuje zásah do jejich práva na respektování rodinného života zaručeného článkem 8 odst. 1 Úmluvy. Vláda tvrdí, že rozhodnutí o umístění dětí do ústavní výchovy se zakládalo na ustanovení § 46 odst. 1 zákona o rodině a že bylo přijato v zájmu ochrany zdraví a morálky dětí, jakož i jejich práv a svobod. Vláda se důrazně ohrazuje proti tvrzení stěžovatelů, že okresní úřad podával soudům nesprávné informace a choval se ke stěžovatelům diskriminačně.

58. Vláda rovněž tvrdí, že nařízené umístění do ústavní výchovy bylo nezbytné v demokratické společnosti. K tomuto bodu poznamenává, že první rozsudek ze dne 1. března 2001 byl zrušen v zájmu lepšího prošetření otázky nezbytnosti takového opatření (viz § 13 výše).

Následně bylo v rozsudku ze dne 18. dubna 2002 konstatováno, že stěžovatelé nemají vhodný byt, nevyvíjejí dostatečné úsilí k jeho získání a jsou bez zaměstnání a finančních prostředků. Vláda sdílí názor soudu, že stěžovatelé nebyli schopni zajistit výchovu svých nezletilých dětí z důvodu nevhodného bydlení, a že zásah vnitrostátních orgánů ve formě umístění dětí do ústavní výchovy tudíž byl nezbytný.

Rozsudek ze dne 22. srpna 2002 a jeho detailní a přesvědčivé odůvodnění dle názoru vlády dokládají, že odvolací soud si byl vědom závažnosti a důsledků umístění dětí do ústavní výchovy pro rodinný život stěžovatelů. V souladu se zásadou subsidiarity soud zdůraznil, že

děti je možné umístit do ústavní výchovy pouze v případě, že zamýšleného cíle nelze dosáhnout méně omezujícími prostředky. Právě tak tomu bylo v daném případě, neboť děti nemohly být svěřeny do péče jiné osoby. Po zvážení všech protikladných zájmů vystupujících v dané věci soud náležitě vysvětlil, proč je za daných okolností umístění dětí do ústavní výchovy vhodnější pro účinnou ochranu jejich zájmů. Soud nakonec informoval stěžovatele o tom, za jakých podmínek může být sporné nařízení ústavní výchovy ukončeno.

Vláda konečně poznamenává, že tato rozhodnutí byla posléze potvrzena Ústavním soudem, který ve vztahu k tomuto složitému problému zaujal vyvážený postoj.

59. Podle vlády tedy není důvodu se domnívat, že by výše uvedená rozhodnutí nesplnila podmínku „nezbytnosti v demokratické společnosti“, neboť důvody, na kterých se tato rozhodnutí zakládala, byly relevantní a dostačující. Hlavním důvodem byla dlouhodobá neschopnost stěžovatelů zajistit svým dětem vhodné bydlení. Vzhledem k tomu, že stěžovatelé svou situaci nenapravili ani po předběžném umístění dětí do ústavní výchovy, nezbývalo vnitrostátním soudům jiné řešení než rozhodnout o definitivním umístění dětí do ústavní výchovy. Z těchto důvodů nelze soudní rozhodnutí z 25. září 2000, 1. března a 1. listopadu 2001 považovat za neslučitelná, jak to tvrdí stěžovatelé. Před nařízením tohoto opatření soudy zkoumaly, s negativním výsledkem, zdali existují jiná, méně omezující řešení. K tvrzení stěžovatelky, že orgány nekontaktovaly její bratry a sestry, vláda uvádí, že většina z nich byla osvojena nebo žila ve stejných podmínkách jako stěžovatelé, kteří navíc nikdy nenavrhovali, aby byly děti svěřeny do péče jejich příbuzných. V daném případě tedy soudy s přihlédnutím k choulostivé povaze věci usilovaly o co nejvhodnější ochranu práv stěžovatelů a zejména práv jejich dětí.

60. Vláda dále považuje za irelevantní tvrzení stěžovatelů, že vnitrostátní orgány nedostály svým pozitivním závazkům, neboť jim nepomohly nalézt bydlení. S odkazem zejména na rozsudek ze dne 18. dubna 2002 vláda zdůrazňuje skutečnost, že stěžovatelé nejevili dostatečnou aktivitu. Dále je třeba poukázat na to, že po narození posledního dítěte bylo stěžovatelce okresním úřadem nabídnuto ubytování pro ni a všechny její děti, a to za cenu, kterou nelze považovat za přemrštěnou a kterou by stěžovatelé byli schopni platit. Stěžovatelka však této nabídce využila až v červenci 2000, avšak krátce poté se tajně přestěhovala jinam a odmítala se vrátit, což bylo podnětem k zahájení řízení, které vedlo k nařízení ústavní výchovy dětí.

61. Konečně k otázce procesních záruk článku 8 vláda uvádí, že se stěžovatelé dostatečně podíleli na rozhodovacím procesu a že se aktivně účastnili jednání okresního i krajského soudu, a měli tedy možnost se k zamýšlenému opatření vyjádřit.

62. Podle názoru vlády z toho vyplývá, že vnitrostátní soudy nepřekročily rámec volného uvážení, které jim přiznává článek 8 Úmluvy, a že tedy v daném případě k porušení tohoto článku nedošlo.

63. Stěžovatelé tvrdí, že stanovisko vlády postrádá na nestrannosti a objektivitě; podle jejich názoru se vláda soustředí pouze na procesní stránku věci a nezabývá se otázkou spravedlivé ochrany jejich práv a zájmů. Stěžovatelé připouštějí, že soudy po formální stránce postupovaly v souladu s vnitrostátními zákony, namítají však, že rozhodovaly pouze na základě informací poskytovaných jinými vnitrostátními orgány, které byly podle stěžovatelů nepravdivé a zkreslené. Namítají, že navzdory jejich žádostem jim tyto orgány nikdy nepomohly jejich situaci řešit ani najít bydlení odpovídající jejich finančním možnostem, jak mimo jiné dokládá zpráva pracovníků sdružení pro pomoc dětem (viz § 26 výše). Orgány se naopak omezily na pouhé konstatování neschopnosti stěžovatelů a na řešení věci administrativní cestou, přičemž odloučily nejen rodiče od svých dětí, ale také děti od sebe navzájem, neboť je umístily do různých ústavů. Stěžovatelé tedy tvrdí, že orgány se dopustily nespravedlnosti na jejich dětech a způsobily jim psychické trauma.

64. Stěžovatelé dále uvádějí, že jejich snahy o nalezení bydlení byly odborem sociálně-právní ochrany v Táboře sledovány již od jejich příchodu do okresu v roce 1997. Vedle tohoto sledování však tento orgán nevyvinul žádnou pozitivní aktivitu. Naopak právě tento orgán dal podnět k soudnímu dohledu, který byl okresním soudem nařízen dne 25. září 2000. Stěžovatelé mají za to, že soud tímto rozhodnutím nepřímo vyzval odbor sociálně-právní ochrany k tomu, aby jim poskytl pomoc. Přesto však již dva měsíce poté nařídil předběžné umístění jejich dětí do ústavní výchovy (viz § 10 výše), a to aniž by se zabýval otázkou, zda a jak výše uvedený odbor splnil svou povinnost spočívající v poskytnutí pomoci. Podle stěžovatelů se tedy „pomoc“ ze strany orgánů omezila pouze na přijímání různých rozhodnutí, která nebrala v potaz okolnosti případu a byla v rozporu s články 8 a 14 Úmluvy.

Stěžovatelé tedy tvrdí, že rozhodnutí o umístění jejich dětí do ústavní výchovy bylo v rozporu se skutečnostmi uvedenými v rozsudku ze dne 25. září 2000 a zakládalo se pouze na zkreslených informacích poskytnutých okresním úřadem. Dle názoru stěžovatelů soudy následně tyto informace pouze přejímaly bez ověření jejich pravdivosti. Stěžovatelé rovněž nesouhlasí s názorem vlády, podle kterého soudy hledaly jiné osoby ochotné o děti pečovat. V tomto ohledu uvádějí, že se orgány nikdy nesnažily kontaktovat žádného z pěti sourozenců stěžovatelky.

65. Podle názoru stěžovatelů, kteří zdůrazňují, že dosáhli pouze základního vzdělání, se k nim orgány chovaly přehlíživě a diskriminačně z důvodu jejich sociálního původu a chudoby. Po narození posledního dítěte byla stěžovatelka ze strachu, že o ně přijde, údajně nucena na jeden měsíc přijmout ubytování ve specializovaném zařízení za cenu stanovenou městem na 7 000 Kč, zatímco běžná cena prý byla 2 695 Kč za měsíc.

V tomto ohledu stěžovatelé podotýkají, že Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 28. ledna 2004 poukázal jak na jejich úsilí, tak i na jejich omezené možnosti. Zatímco tedy okresní a krajský soud připisovaly situaci pouze jejich nezodpovědnosti, Ústavní soud nevyloučil, že je pronásleduje smůla.

66. Na závěr stěžovatelé poukazují na trauma, které jejich děti utrpěly, jakož i na své nepolevující úsilí získat je zpět do své péče.

2. Hodnocení Soudu

67. Soud konstatuje, že v listopadu 2000 bylo všech pět dětí stěžovatelů předběžně svěřeno do ústavní výchovy. Toto opatření bylo definitivně prodlouženo na základě rozhodnutí z 18. dubna a 22. srpna 2002 s odůvodněním, že stěžovatelé se potýkají s materiálními potížemi a nedokážou svým dětem poskytnout odpovídající a stále ubytování. V roce 2003 nabylo nejstarší dítě zletilosti. V dubnu 2004 byly dvě nejmladší děti svěřeny do náhradní rodinné péče, kde se nacházejí dodnes. Ústavní výchova dvou zbývajících dětí byla ukončena v únoru 2006, kdy byly tyto děti navraceny do péče stěžovatelů.

68. Pro rodiče a dítě je být spolu podle ustálené judikatury Soudu základním prvkem rodinného života (*Kutzner proti Německu*, viz výše, § 58) a vnitrostátní opatření, která jim v tom brání, představují zásah do práva zaručeného článkem 8 Úmluvy (*K. a T. proti Finsku* [velký senát], č. 25702, § 51, ESLP 2001-VII). Takový zásah není v rozporu s článkem 8, pouze je-li „v souladu se zákonem“, sleduje-li některý nebo některé z cílů uvedených v druhém odstavci tohoto článku a je-li pro dosažení těchto cílů „nezbytný v demokratické společnosti“. Pojem „nezbytnosti“ znamená zásah založený na naléhavé společenské potřebě, která je zejména přiměřená sledovanému legitimnímu cíli (viz například *Couillard Maugery proti Francii*, č. 64796/01, § 237, 1. červenec 2004).

69. V daném případě považuje Soud za nesporné, že nařízení ústavní výchovy představuje „zásah“ do práva stěžovatelů na respektování rodinného života. Předmětné opatření se zakládalo na ustanovení § 46 odst. 1 zákona o rodině, a bylo tedy „v souladu se

zákonem“. Z odůvodnění uváděných vnitrostátními soudy dále vyplývá, že jejich rozhodování bylo v daném případě vedeno snahou o ochranu zájmů dětí. Předmětný zásah tedy sledoval legitimní cíl uvedený v článku 8 odst. 2 Úmluvy, jímž byla „ochrana práv a svobod jiných“.

70. K posouzení „nezbytnosti“ sporného opatření „v demokratické společnosti“ Soud uváží, zda z hlediska celého případu byly důvody, o něž se toto opatření opíralo, relevantní a dostatečné pro účely odstavce 2 článku 8 Úmluvy. Za tímto účelem Soud zohlední skutečnost, že rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah; takové opatření se tedy musí opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty motivované zájmem dítěte (*Scozzari a Giunta proti Itálii* [velký senát], č. 39221/98 a 41963/98, § 148, ESLP 2000-VIII). Úkolem Soudu však není nahrazovat vnitrostátní orgány při plnění jejich povinností v oblasti úpravy otázek výchovy dětí zabezpečované orgány veřejné moci a dále práv rodičů, jejichž děti byly takto umístěny do ústavní výchovy, nýbrž přezkoumat z hlediska Úmluvy rozhodnutí, která byla vydána v rámci jejich uvážení (*K. a T. proti Finsku* [velký senát], viz výše, § 154; *Couillard Maugery proti Francii*, viz výše, § 242).

71. Soud v této souvislosti připomíná, že možnost umístit dítě do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu nemůže sama o sobě odůvodňovat jeho násilné odnětí biologickým rodičům; takový zásah do práva rodičů těšit se rodinnému životu se svým dítětem ve smyslu článku 8 Úmluvy musí být nadto ještě „nezbytný“ s ohledem na další okolnosti (*K. a T. proti Finsku* [velký senát], viz výše, § 173; *Kutzner proti Německu*, viz výše, § 69). Článek 8 navíc ukládá státu pozitivní závazky, které jsou těsně spjaty s účinným „respektováním“ rodinného života. Jakmile je tedy prokázána existence rodinného vztahu, musí stát v zásadě jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a přijmout vhodná opatření za účelem sloučení rodiče s dítětem (*Kutzner proti Německu*, viz výše, § 61).

72. V projednávaném případě Soud poznamenává, že všechny vnitrostátní soudy, a naposledy krajský soud, které rozhodovaly o ukončení sporné ústavní výchovy obou starších dětí (viz § 35 výše), uznaly, že zásadním problémem, s nímž se stěžovatelé v projednávané věci potýkali, bylo nalézt vhodné bydlení pro tak početnou rodinu.

Na rozdíl od většiny případů, které Soud dosud projednával, děti stěžovatelů v daném případě nebyly vystaveny násilí nebo špatnému zacházení (viz *a contrario Dewinne proti Belgii* (rozh.), č. 56024/00, 10. březen 2005; *Zakharova proti Francii* (rozh.), č. 57306/00, 13. prosinec 2005), ani pohlavnímu zneužívání (viz *a contrario Covezzi a Morselli proti Itálii*, č. 52763/99, § 104, 9. květen 2003). Soudy v daném případě nezjistily ani nedostatek citového zázemí (viz *a contrario Kutzner proti Německu*, viz výše, § 68), znepokojivý zdravotní stav nebo psychickou nerovnováhu u rodičů (viz *a contrario Bertrand proti Francii* (rozh.), č. 57376/00, 19. únor 2002; *Couillard Maugery proti Francii*, viz výše, § 261). V některých věcech, které Soud prohlásil za nepřijatelné, byla sice ústavní výchova dětí motivována nevyhovujícími životními podmínkami nebo materiálním nedostatkem, to však nikdy nebylo jediným důvodem, na němž by se zakládala rozhodnutí vnitrostátních soudů, jelikož zde byly dány další skutečnosti jako psychický stav rodičů nebo jejich citové, výchovné a pedagogické schopnosti (viz například *Rampogna a Murgia proti Itálii* (rozh.), č. 40753/98, 11. květen 1999; *M. G. a M. T. A. proti Itálii* (rozh.), č. 17421/02, 28. červen 2005).

73. V projednávané věci nebyly výchovné a citové schopnosti stěžovatelů nikdy zpochybněny a soudy uznaly jejich snahu o překonání obtíží. Ústavní výchova dětí stěžovatelů tak byla nařízena z jediného důvodu, a sice že rodina v dané době obývala nevyhovující byt. Dle názoru Soudu se tedy jednalo o materiální nedostatek, který mohly vnitrostátní orgány zhojit pomocí jiných prostředků než úplným rozdělením rodiny, což je zjevně nejradikálnější řešení, které lze použít pouze v nejzávažnějších případech.

74. Soud má za to, že pro splnění požadavku přiměřenosti měly české orgány v dané věci navrhnout jiná, méně radikální řešení než umístění dětí do ústavní výchovy. Soud se totiž

domnívá, že úlohou orgánů sociálně-právní ochrany je právě pomoc osobám v nesnázích, které nemají nezbytné znalosti o systému, vést jejich kroky a poskytnout jim radu mimo jiné o různých druzích sociálních dávek, o možnostech získání sociálního bytu a o ostatních prostředcích k překonání jejich obtíží. V České republice tak v § 14 zákona č. 114/1988 Sb. ukládá obecním úřadům, aby vyhledaly osoby, které potřebují sociální pomoc (viz § 41 výše), a Ústavní soud rovněž ve svém rozhodnutí ze dne 28. ledna 2004 uvedl, že veřejné instituce mají zakročit v případech, kdy se rodiny přechodně a bez vlastního zavinění ocitnou v tíživé situaci.

75. V daném případě měly vnitrostátní orgány možnost dohlédnout na životní a hygienické podmínky, v nichž se stěžovatelé nacházeli, a měly jim zejména poskytnout radu o postupu, jakým by sami zlepšili svou situaci a našli řešení svých problémů. Takový přístup by ostatně býval byl v souladu s českou právní úpravou sociální pomoci.

76. Je však třeba konstatovat, že i když si příslušné orgány byly vědomy problémů, s nimiž se stěžovatelé potýkali, pouze pokračovaly ve svém úsilí a jejich situaci řešily nařízením umístění dětí do ústavní výchovy. Odbor sociálně-právní ochrany v Táboře navíc následně trval na potřebě prodloužit dobu ústavní výchovy (viz § 34 výše), aniž by ze spisu vyplývalo, že by sám pravidelně přehodnocoval situaci stěžovatelů nebo zaujal konstruktivní přístup, jakmile se projeví náznaky zlepšení.

77. Je pravdou, že stěžovatelé orgánům vytýkají, že jim nezajistily sociální bydlení. Vláda naproti tomu tvrdí, že stěžovatelé zaujali liknavý přístup a nepodnikly dostatečné kroky, aby jim byl přidělen byt nebo přiznány sociální dávky (viz § 16 výše). Soud bere tato protichůdná stanoviska účastníků řízení na vědomí a uvádí, že vláda nepředložila žádnou informaci o možnosti stěžovatelů získat případně byt sociálního typu.

Ať je tomu jakkoli, Soud v daném případě považuje opatření spočívající v umístění dětí do ústavní výchovy za nepřiměřené (viz § 74 a 75 výše), a proto nepokládá za nezbytné se k této otázce vyjadřovat.

78. S ohledem na všechny tyto skutečnosti se Soud domnívá, že důvody uplatněné vnitrostátními orgány a soudy sice byly relevantní, nebyly však dostačující k odůvodnění tohoto závažného zásahu do rodinného života stěžovatelů, jakým bylo umístění jejich dětí do ústavní výchovy. Ze skutkového stavu věci navíc nevyplývá, že by orgány sociálně-právní ochrany vyvinuly dostatečné úsilí na pomoc stěžovatelům k překonání jejich obtíží a k co nejrychlejšímu sloučení s jejich dětmi.

79. K porušení článku 8 Úmluvy tedy došlo.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 Odst. 1 ÚMLUVY Z HLEDISKA DÉLKY ŘÍZENÍ

80. Stěžovatelé rovněž poukazují na to, že délka „řízení o jejich dětech“ nebyla v souladu se zásadou „přiměřené lhůty“ stanovenou v článku 6 odst. 1 Úmluvy, který zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla (...) v přiměřené lhůtě projednána (...) soudem (...), který rozhodne o jeho občanských právech a závazcích (...).“

81. Soud na prvním místě podotýká, že dne 27. dubna 2006 nabyl v České republice účinnosti zákon č. 160/2006 Sb., který upravuje možnost přiznat náhradu morální újmy vyplývající z délky řízení. Nepovažuje však za nutné zabývat se v dané věci otázkou, zda lze tento prostředek pokládat za účinný ve smyslu článku 13 Úmluvy a zda jej stěžovatelé měli využít, protože jejich námitka je beztak nepřijatelná z jiného, níže uvedeného důvodu.

82. Soud připomíná, že přiměřenost délky řízení se posuzuje podle okolností případu a s ohledem na kritéria vyvozená z jeho vlastní judikatury, jimiž jsou zejména složitost věci,

chování stěžovatele a postup příslušných orgánů. U posledně zmíněného kritéria je brán zřetel rovněž na význam sporu pro stěžovatele. Případy týkající se péče o děti je tedy nezbytně nutné projednávat ve vší rychlosti. Průtahy v některé fázi řízení lze tolerovat za podmínky, že celková doba řízení nebude nepřiměřená (*Nuutinen proti Finsku*, č. 32842/96, § 110, ESLP 2000-VIII; *Voleský proti České republice*, č. 63267/00, § 102, 29. červen 2004).

83. Soud konstatuje, že relevantní období začalo dne 2. února 2001, kdy soud zahájil řízení ve věci výchovy dětí stěžovatelů. Toto období skončilo rozhodnutím Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004. Předmětné řízení tedy trvalo téměř tři roky pro tři stupně soudní soustavy, přičemž některé soudy rozhodovaly opakovaně. V této souvislosti je třeba poznamenat, že řízení o návrzích stěžovatelů na zrušení ústavní výchovy, které následovaly až po podání stížnosti k Soudu, bylo samostatné řízení, které bylo zahájeno až v návaznosti na změnu poměrů, na niž poukázali stěžovatelé.

84. Soud konstatuje, že daný případ vykazuje velkou míru složitosti, zejména z důvodu nutnosti sledovat vývoj situace stěžovatelů a v závislosti na ní následně přehodnocovat nejvyšší zájem dětí. Pokud jde o postup soudů nižších stupňů, je třeba konstatovat, že jednaly plynule. První rozsudek byl ve věci vydán měsíc po zahájení řízení, zrušen byl šest měsíců poté (viz § 13 výše). Okresnímu soudu pak trvalo pouhé tři měsíce, než vydal následující rozhodnutí o zastavení řízení, které bylo zrušeno tři měsíce poté, a sice 30. ledna 2002 (viz § 14 výše). Nový rozsudek ze dne 18. dubna 2002 byl potvrzen o čtyři měsíce později, dne 22. srpna 2002. Jediným významným průtahem, za nějž by mohly orgány nést odpovědnost, je tak prodleva v trvání jednoho roku a dvou měsíců mezi podáním ústavní stížnosti stěžovatelů dne 20. listopadu 2002 a vydáním rozhodnutí Ústavního soudu dne 28. ledna 2004. Otázky, jimiž se tento soud zabýval, byly ovšem složité, a to rovněž s ohledem na skutečnost, že části ústavní stížnosti (týkající se souhlasu s osvojením) bylo vyhověno, a rozhodnutí o ústavní výchově dětí se stalo pravomocným současně s nabytím právní moci rozsudku ze dne 22. srpna 2002. Je sice pravdou, že po celé toto období (a dokonce i po jeho skončení) stěžovatelé byli nadále odloučeni od svých dětí a že daná situace pro ně měla značný význam, Soud však poznamenává, že dlouhotrvající zásah do výkonu práva na respektování rodinného života již byl zkoumán z hlediska článku 8 Úmluvy.

85. Tato část stížnosti tedy musí být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost v souladu s článkem 35 odst. 3 a 4 Úmluvy.

III. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY

86. Stěžovatelé rovněž tvrdí, že orgány k nim v daném případě přistupovaly diskriminačně, což bylo motivováno jejich sociálním původem a chudobou.

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

87. Vláda s tímto názorem nesouhlasí.

88. Soud zdůrazňuje, že tato námitka je velmi úzce spjata s námitkou vznesenou na poli článku 8 a zakládá se na stejných skutečnostech, které již byly zkoumány výše. Je tedy třeba ji prohlásit za přijatelnou. Soud se nicméně domnívá, že vzhledem k závěrům, k nimž dospěl na poli článku 8, není důvodu zkoumat věc z hlediska článku 14.

IV. K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

89. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Újma

90. Stěžovatelé požadují částku 1 000 000 Kč, tj. přibližně 35 150 € z titulu morální újmy způsobené jim a zejména jejich dětem. Požadují tedy, aby jim stát přiznal náhradu ve výši 200 000 Kč (7 030 €) za každé dítě.

91. Vláda namítá, že stěžovatelé podávají návrh jménem svých dětí, což se rovná *actio popularis*, neboť děti tuto stížnost nepodávaly. Podpůrně žádá Soud, aby stěžovatelům přiznal částku, která by byla v souladu s jeho judikaturou v dané oblasti.

92. Soud poznamenává, že nároky stěžovatelů směřují k náhradě morální újmy, kterou utrpěli oni sami a jejich děti. Soud se domnívá, že jelikož otázka morální újmy vyžaduje spravedlivý přístup, by bylo příliš formalistické zamítnout tyto nároky s odůvodněním, že stěžovatelé požadují finanční prostředky pro své děti. Soud tedy tento požadavek v zásadě přijímá.

Soud je toho názoru, že stěžovatelé nesporně utrpěli morální újmu z důvodu odloučení od svých dětí. Soud s ohledem na okolnosti případu rozhodl na spravedlivém základě v souladu s článkem 41 Úmluvy přiznat stěžovatelům z titulu náhrady morální újmy celkovou částku 10 000 €.

B. Náklady řízení

93. Stěžovatelé, jimž byla poskytnuta právní pomoc, nepožadují náhradu nákladů a výloh. Soud se proto domnívá, že o této věci není třeba rozhodovat (viz obdobně *Králíček proti České republice*, č. 50248/99, § 41, 29. červen 2004).

C. Úroky z prodlení

94. Soud považuje za vhodné, aby byly úroky z prodlení založeny na úrokové sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky, zvýšené o tři procentní body.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou, pokud se jedná o námitky vznesené na poli článků 8 a 14 Úmluvy, a ve zbytku za nepřijatelnou;
2. *rozhoduje*, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy;
3. *rozhoduje*, že ve věci porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 nevystává žádná nová otázka, kterou by bylo nutné se zabývat;
4. *rozhoduje*,
 - a) že žalovaný stát má stěžovatelům společně uhradit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, částku 10 000 € (deset tisíc eur) z titulu náhrady morální újmy, která se převede na národní měnu žalovaného státu podle kursu platného ke dni úhrady, a dále případnou částku daně;

- b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do okamžiku zaplacení bude stanovená částka navyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;
5. *zamítá* v ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

Vyhotoveno ve francouzském jazyce a sděleno písemně dne 26. října 2006 v souladu s článkem 77 odst. 2 a 3 Jednacího řádu Soudu.

Claudia WESTERDIEK
tajemnice

Peer LORENZEN
předseda